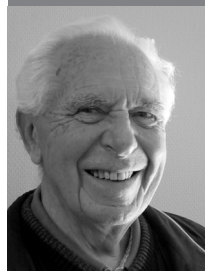

Presència del mar en l'art cerdà

En un lloc tan terrestre com la Cerdanya i el Capcir, ens sorprèn trobar tantes representacions marítimes. És veritat que la història fa esment de relacions ininterrompudes entre la muntanya i el mar. El muntanyenc comprava el vi del Rosselló i el peix de Cotlliure mentre el blat cerdà baixava a Perpinyà i voltants. Des de l'edat mitjana fins avui, que sigui als rocs gravats dels monts, als retaules, als exvots, a la decoració de les cases, el mar és molt present. En donem aquí uns exemples.

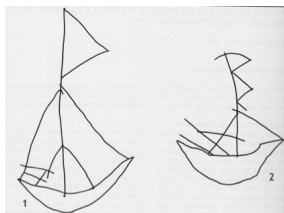
Els rocs gravats¹

A la *Peyra Escrita* de Formiguera, estudiada per Jean Abelanet,² en un lloc de pastures muntanyenques que no tenen res a veure amb el mar llunyà de dies i dies de caminada, dues representacions de naus probablement medievals atreuen la nostra atenció. Aquest *navis rotonda* era un vaixell de veles comercial molt present al Mediterrani des del s. XIII, en particular amb els genovesos. Trobem una altra presència de naus a dalt del turó de Llivia; aquí el *navis rotonda* fa pensar en les caravel·les de Cristòfor Colom, que potser en són contemporànies. A la porta de l'església de Sant Domènec de Puigcerdà, entre moltes rascades que se superposen, un vaixell de tres pals mostra les seves escales per pujar a les vergues i a les veles.

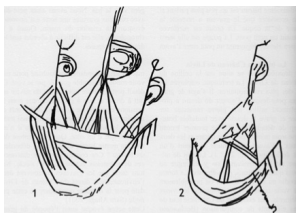

Jean-Louis Blanchon,
historiador

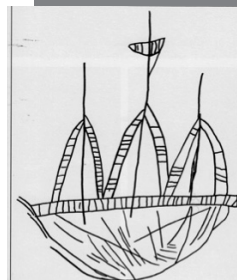
Porta de l'església
de Sant Domènec de
Puigcerdà

Vaixells medievals a la *Peyra Escrita*
de Formiguera

Naus al turó de Llivia

Art sacre

La iconografia cerdana tria quan és possible una evocació marítima. El retaule gòtic, contemporani de la fi del reialme de Mallorca, de santa Marta d'Irivals ens narra els episodis més coneguts de la seva vida, entre els quals l'arribada a la Provença. La santa arriba miraculosament amb els seus germans sant Maximí i santa Maria Magdalena en una barca sense veles ni remos. A Sant Domènec de Puigcerdà, les fresques del s. XIV de sant Pere Màrtir descriuen el salvament de mariners genovesos.³ No és el miracle més pintat del sant dominicà; el retaule de Berruguete del museu del Prado de Madrid no en fa esment i per tant a la Cerdanya sí que el trobem. El retaule flamigent de sant Martí de l'inici del s. XVI de Sant Martí d'Envalls, avui a Sant Andreu d'Angostrina, posseeix pintoresques pintures de la història del bisbe de Tours. Presenta el miracle del salvament de naufragats tot i que el miracle més triat habitualment és la partició de la capa amb el pobre.

L'interès per a la realitat marítima es pot mesurar amb la presència de sant Ramon de Penyafort als retaules cerdans. La seva canonització només data de 1601 i, menys de deu anys més tard, el trobem a Dorres i a Santa Llocaia amb la seva capa com barca i el bàcul com pal.⁴

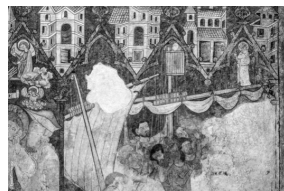
A Irivals, santa Marta i santa Maria Magdalena arriben miraculosament a Provença en una barca sense veles ni remos amb sant Maximí. s. XIV

A Dorres i Santa Llocaia, sant Ramon de Penyafort viatja de Sòller a Barcelona en la seva capa, s. XVII

A Angostrina, sant Martí salva mariners naufragats, s. XVI

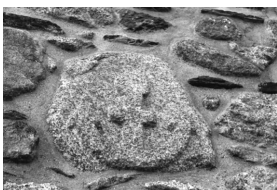
A Puigcerdà, sant Pere Màrtir apareix en la verga d'un vaixell genovès, s. XIV

El peix apareix en les imatges de l'arcàngel Rafael quan ajuda el jove Tobies a guarir la ceguesa del seu pare amb el fel d'un peix. Trobem aquesta iconografia dalt del retaule de l'altar major d'Osseja. Més tard el peix desapareix quan

es vol insistir menys en la història de Tobies que en la creença a l'àngel de la guarda com a Santa Llocaia.

L'àncora com a senyal distintiu d'una potent família cerdana

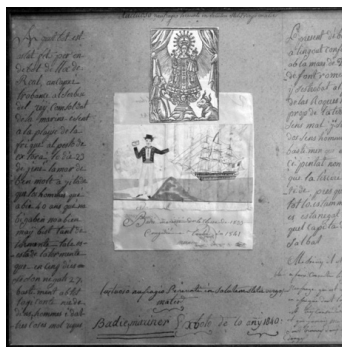
Francòfila, la família Sicart va fer de veguer a l'alta Cerdanya des de l'esquarterament de 1660 fins a la Revolució Francesa. El seu senyal distintiu era l'àncora de marina. Vivia a Santa Llocaia, a l'actual museu de Cerdanya dit cal Mateu. No som acostumats a trobar una àncora en un paisatge tan muntanyenc com les valls pirinenques. Per tant la veiem a cada una de les possessions dels Sicart, en particular a Dorres i a Santa Llocaia.

L'àncora dels Sicart a Santa Llocaia i Dorres

Els exvots

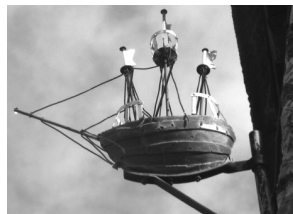
El nombre d'exvots marins ens dona prova de la devoció dels mariners a les marededéus de la muntanya catalana. A l'església de Dorres, a la vora de Nostra Senyora de Bell-lloc, un exvot mostra mariners arribant sans i estalvis a la platja sota la protecció mariana. A Font-romeu, són dos els exvots. El primer va ser regalat el 1840 a la marededéu per un tal Badie, de Real al Capcir. Ens dóna la seva pintoresca descripció de la tempesta: "Trobance al serbise del rey com soldat de la marina. Esent a la payse de la frique al questo de extora lo die 23 de géné. La mar de ben molt a gitade que los hommes que a bié 40 ans que navegaben no a bien may bist tant de tormente. Tale es – estade la tormente que en cinq dies se son negats 27 bastiment ab tot lo que contenie da dins, hommes i d'altres coses molt riques." El segon exvot no datat però de la segona meitat del s. XIX mostra un vaixell que va prendre terra en un lloc que no es pot identificar.

Exvots de Dorres i Font-romeu

Les maquetes

La capella de Vilanova de Formiguera guardava com exvot la maqueta d'un vaixell de dos pals de 20 cm, el Saint-Joseph, fins al seu robatori fa poc més o menys 40 anys. Però hi ha una altra maqueta a la d'Err. Sembla un rètol de botiga i fa pensar en el *navis rotunda* de la *Peysa Escrita* de Formiguera.

A la plaça de Dalt d'Err, una nau decora el cantó d'una casa

El vaixell, com decoració de cases a Err

El passejant se sorprèn de trobar en la paret d'una casa d'Err, entre d'altres pintures, tres vaixells de veles, l'un amb una bandera que podria ser espanyola, l'altre deteriorat per l'obertura d'una finestra i l'últim molt més petit amb una vela llatina.

A Err, una nau decora la paret d'una casa al carrer de cal Joanet

Pere Borrell

No podem cloure aquest breu inventari dels records marins a la muntanya catalana sense evocar el pintor puigcerdanès Pere Borrell (1835 – 1910), que ens ha deixat tantes vistes emocionants de la natura cerdana.

Acabem aquesta xerrada amb les seves obres on s'agita l'aigua del mar com, per exemple, la seva *Marina* de 1874 en una col·lecció particular o *Jesús damunt les aigües* de 1896, avui al Mnac.

Es pot explicar aquesta proliferació d'evocacions marítimes a la muntanya catalana? Podríem dir que sigui a la muntanya o a la plana, a la vila o al camp, el català mai oblida que la seva grandesa històrica prové per una bona part de la dominació del Mediterrani.

Marina de Pere Borrell, il·lustre pintor que va néixer a Puigcerdà

Jesús damunt les aigües

Notes

1- Pierre Capmajó, Denis Crabol. "Gravures rupestres de figures marines et ex-voto peints (Cerdagne, Pyrénées-Orientales)". *Sources* 2018/6. Vam treure moltes referències d'aquest article per redactar aquestes línies.

2- Jean Abelanet. "Les roches gravées nord-catalanes". Revista *Terra Nostra*. Prada. 1990.

3- Estando un navío a punto de zozobrar, los marinos y tripulantes se pusieron de acuerdo en invocar al santo para que mediara por ellos en mitad de los elementos. Al punto de iniciar sus plegarias aparecieron unos cirios encendidos sobre la antena de la vela que disiparon las tinieblas y se les apareció el mismo san Pedro, quien amansó la tormenta. Centra la composición una nave de dos mástiles con velas cuadradas, una de las cuales está arriada. En el interior de la embarcación una serie de personajes de distintas edades, o bien intentan gobernar la nave o bien rezan mirando hacia el cielo. Atrae su atención la aparición, sobre la verga mayor, de la pequeña figura de san Pedro en actitud de bendecir el barco y con un cuchillo clavado en el pecho, y el fenómeno maravilloso de los cirios encendidos sobre la vela.

4- Cuando iba en el séquito del rey de Aragón, a quien acompañó a la isla de Mallorca, cayó en desgracia ante el soberano. El rey le negó la autorización de embarcar. Entonces, san Ramón de Peñafort extendió su manto sobre el mar, y empleando el báculo como un mástil, navegó en su improvisada y milagrosa embarcación hasta la costa de Cataluña. Al desembarcar en el puerto de Barcelona, después de seis horas de travesía, retiró el manto del mar, que estaba milagrosamente seco, lo echó sobre sus hombros, y apoyándose en el báculo regresó a su convento.

